

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2022)

Murat KEKLİK

Dr. Öğr. Üyesi., Van Yüzüncü Yıl
Üniversitesi
muratkeklik@yyu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8579-772X>

“Seccadeyi Suya Serme” Motifi ve Klasik Türk Şiirine Yansımaları

*The Motif of “Spread Out The Prayer Rug on The Water”
And Its Reflections In Classical Turkish Poetry*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 02.03.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 01.07.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2022

Atıf/Citation

Keklik, M. (2022). “Seccadeyi Suya Serme” Motifi Ve Klasik Türk Şiirine Yansımaları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (2), 707-727. <https://doi.org/10.34083/akaded.1081869>

Keklik, M. (2022). The Motif of “Spread Out The Prayer Rug on The Water” And Its Reflections In Classical Turkish Poetry. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (2), 707-727. <https://doi.org/10.34083/akaded.1081869>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

“Seccadeyi suya serme” motifi destan ve halk hikâyelerinde, Alevi-Bektaşî menkıbelerinde ve Dede Korkut hikâyelerinde karşılaşılan bir motiftir. Zamanla klasik Türk şiiri metinlerinde, az da olsa modern Türk şiirinde yer alan bir metafora dönüşmüştür. Motif; Sümer, Hint, Çin, Hristiyanlık gibi inanç ve kültürlerde mitolojik çağlara uzanan, Türklerin İslam öncesi inançlarına işaret eden bir anlam derinliğine sahiptir. Motifin yapısında yer alan “seccade” ve “su” kavram ve metaforlarının bağdaştırılması, inanç ve kültürlerdeki iç içe geçmişliğin ve kaynaşmışlığın, senkretizmin dildeki cisimleşmesidir. Kimi Farsça metinlerde *seccâde ber-âb efkend* şeklinde geçen tabirin Türkçe metinlerdeki kullanımı daha yaygındır. Menkıbelerde, tasavvufî metinlerde, din dışı şiirlerde tabire farklı anlamlar yüklenmiştir. Klasik Türk şiirinde motifin özellikle Hızır’la ilişkilendirildiği de görülmüştür. Tabirin anlam ve muhtevasına ise tarihi kaynaklarda ve sözlüklerde değinilmemiştir. Günümüz sözlüklerinden ikisinde karşılaşılan tabire verilen anlamlar ise hatalıdır. Çalışmada motifin senkretik yapısı gereği tabirin anlam çerçevesini daha iyi çizebilmek için *seccade*, *su*, *Hızır* kavram ve metaforları üzerinde durulmuştur. Mitolojilerdeki, menkıbelerdeki izleri araştırılarak tabirin klasik Türk şiirindeki anlam çerçevesi beyit örnekleri üzerinden çizilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: klasik Türk şiiri, seccade, su, menkıbe, mitoloji

Abstract

The motif of "spread out the prayer rug on the water" is a motif encountered in epics and folk tales, Alevi-Bektashi legends and Dede Korkut stories. Over time, it has turned into a metaphor that takes place in modern Turkish poetry, albeit a little, in classical Turkish poetry texts. Motif; It has a depth of meaning in beliefs and cultures such as Sumer, India, China, Christianity, which goes back to mythological ages and points to the pre-Islamic beliefs of the Turks. The reconciliation of the concepts and metaphors of "prayer rug" and "water" in the structure of the motif is the embodiment of the intertwinedness, cohesion and syncretism in beliefs and cultures. The term used as "seccâde ber-âb efkend" in some Persian texts is more common in Turkish texts. Different meanings have been attributed to the phrase in legends, mystical texts and non-religious poems. It has also been seen that the motif is especially associated with Hızır in classical Turkish poetry. The meaning and content of the term has not been mentioned in historical sources and dictionaries. The meanings given to the term encountered in two of today's dictionaries are wrong. In the study, due to the syncretic nature of the motif, the concepts and metaphors of prayer rug, water, Hızır are emphasized in order to better draw the meaning of the phrase. By investigating the traces in mythologies and legends, the meaning frame of the phrase in classical Turkish poetry has been tried to be drawn through couplet examples.

Keywords: classical Turkish poetry, seccade, water, legend, mythology

Giriş

“Suya seccade sermek/salmak” tabirinin anlam çerçevesi Türkçe sözlüklerde ve tarihi kaynaklarda yer almamaktadır. Taranan kaynakların sadece ikisinde tabirle ilgili ifadeler rastlanılmıştır. Tietze’nin (2019, VII, s. 230) *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*’nde tabire “işler kötüye gitmek” karşılığı verilmiştir. Doğanay’ın (1971, s. 196) *Türkçe Deyimler Sözlüğü*’nde “seccadeyi suya serenerlendendir” deyimine karşılık olarak “Ne yaptığımı bilmeyen aptallardan, serserilerdendir” denmiştir. Eyüboğlu’nun (1975, s. 368, 382) *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler* kitabında tabirin anlam karşılığı verilmemiştir. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*’nde ve Doğanay’da tabire karşılık olarak verilen anlamlar hatalı olup tabirin geçtiği tarihi ve edebi metinlerdeki kullanım ve bağlamları yansıtmamaktadır. “Suya seccade serme” tabiri popüler neşirlere¹ de başlık olarak seçilmiş olup tabirle ilgili açıklamalara, anlam karşılıklarına yer verilmemiştir. Bu yazılarda velilerin, erenlerin, dervişlerin, akıncıların kerametleri, akınları, gazaları, Osmanlı’nın fetih ruhu, tabir üzerinden anlatılmıştır.

Seccadeyi suya sermek tabirinin Farsça karşılığı olan “seccâde ber-âb efkend/seccâde ber-âb endâhten”e iki sözlükte karşılaşılmış olup *Ferhen-i Büzürg-i Suhen*’de (Enverî, 1381, s. 4049) tabire “riyakârca yapılan takvayı terk etmek” ve “keramet ehlinin vardığı merteye” anlamları verilmiştir. *Ferheng-i Eş’âr-ı Sâ’ib*’de (Meânî, 1365, s. 418-419) ise “evliyaların kerameti ve olgunluğu” anlamları tabire karşılık olarak verilmiştir.

Seccade, Arapça kökenli bir kelime olup secde’den türemiştir. Arapçada namazlık; halı, kilim (Mutçalı, 1995, s. 377) demektir. Türkçe sözlüklerde; üzerinde namaz kılınan örtü (Tietze, 2019 VII, s. 230), üzerinde yüzükoyun yere kapanılan, secde edilen (Eyüboğlu, 2004, s. 590), bir kişinin üzerinde namaz kılabileceği büyüklükte, örtü, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık (Akalin, 2011, s. 205) anlamlarına gelmektedir.

Tasavvufi bir ıstılah olarak seccade: 1. Üç yol: şeriat, tarikat, hakikat yolları. Bu üç hususu doğru ve mükemmel bir şekilde uygulayan sâlike seccâde denir. 2. Sedd-i bâtın, gönlün yöneldiği her şey (Uludağ, 2016, s. 309) Hıfınî, kelimenin Farsça seh (üç) ile cadde (yol) kelimelerinin Arapçalaşmasından ortaya çıktığını belirtir. Hz. Peygamber’in sünnetine de seccade denilir (Cebecioğlu, 2009, s. 548).

Eski Türklerde sadece ibadet için kullanılan yaygıya seccade denilmemiş, keçeden vb. yapılan dokumalara seccade de denilmiştir. Seccade, Türk boylarında ve

¹ İsmail Tosun Saral, Suya Seccâde Saldım, Rumeli’ye Geçtim, Muharip Gaziler S. 150, 2019, s.4-9.; Rıza Akdemir, Suya Seccade Salanlar, <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=17188> (e.t. 06.12.2021); Ali Kozan, Suya Seccade Serenler: Osmanlı Kuruluş Devrinde Dervişler, <https://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/suya-seccade-serenler-osmanli-kurulus-devrinde-dervisler> (e.t. 06.12.2021)

devletlerinde, sadece bir örtü veya dekoratif bir malzeme değil, bir taht sergisi olarak da kullanılmıştır.

Seccade kavram ve terim olarak İslamiyet ve namaz ile özdeşleşmiştir. Namaz Allah'a yakın olmayı, bağlanmayı ifade eder. İlk zahitler ve mutasavvıflar, İslamiyet'in beş şartından biri olan namazı, insanı Allah'ın huzuruna çıkararak bir göğe yükseliş, bir tür miraç olarak görmüşlerdir. Bir hadise göre de "Namaz cennetin anahtarıdır."²

Seccade, Alevi-Bektaşî kültüründe, bilinen anlamlarının dışında farklı anlam ve simgeleri de karşılamaktadır. Bektaşilikte pirin, dedenin ya da babanın oturduğu tabaklanmış tüylü deriye post ya da seccade denilir (Korkmaz, 2005, s. 569). Seccadede ya da postta Peygamber varisi mürşit oturduğu için seccade kutsal sayılır. Tarikat yolunda aşama ve makamları simgeler. Post aynı zamanda cem ayininde hizmetler yapılmaya başlamadan önce "meydan"a serilen ve üzerinde hizmetlerin görüldüğü meydan büyüklüğündeki bez veya dokuma sergi olup "Nuh'un gemisi"ni, bir anlamda da Hz. Musa'nın tanrı ile görüşmeye vardığında ayağının altına serilen "ateş deryası"ni simgeler. Bektaşilikte kirlerden arınarak seccadeye çıkabilen kişinin, bela ve kötülüklerden kurtulacağına inanılır (Günşen, 2007, s. 340).

Hacı Bektaş-ı Veli ve Hacım Sultan velayetnamelerinde Ahmed Yesevi'nin elifi tac, hırka, çerağ ve seccadeden oluşan kutsal emanetlerini almadan önce Hacı Bektaş'ın gösterdiği kerametlerden birisi seccadesini yasemin yaprağının üzerine sererek -bazı varyantlarda yasemin yaprağı yerine darı gösterilir- (Kardaş, 2018, s. 210) namaz kılmasıdır (Gülerer, 2014, s. 142). Hz. Peygamber'den Hz. Ali'ye sonra sırasıyla on iki imamdan Hoca Ahmed Yesevi'ye emanet kalan seccadeyle Hacı Bektaş çeşitli kerametler gösterir. Seccadesini serdiği taş dile gelir, seccadesinin içinden altınlar çıkarır, seccadesiyle havada seyahat eder, coşkun akan nehirler üzerinden geçer:

Salıp seccâdesin ol pâk-siriştî

Olur seccâde gûyâ Nûha keştî

Nihâni, *HCBV*, b. 1649

Hacı Bektaş, Sarı Saltuk'a bir yay, yedi ok, tabl, kudüm, alem ve tahta bir kılıç ile deniz üstünde batmadan yüzebilecek bir seccade hediye eder. Sarı Saltık, yetmiş neferi ile Kırım, Moskof, Leh, Çeh ve Dobruca bölgelerine giderek fetihler gerçekleştirir (Ocak, 2011, s. 45; Çakmak, 2012, s. 309; Kardaş, 2018, s. 391). *Saltıkname*'de sıkça geçen seccade, fetihlerin gerçekleştirilmesinde, İslamiyet'in yayılmasında etkili olan bir inanç motifidir. Sarı Saltık seccadesini zaman zaman Tuna nehrine sererek sular üzerinde gezinir, ibadet eder, Tuna'nın karşısına geçer, denizlerde yolculuklara çıkar. Sarı Saltık'ın bu kerametlerini gören kâfirler imana

² Câbir b. Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı ise abdesttir." (Hadislerle İslam II, s. 113)

gelir, ona büyük bir saygı ve sevgi duymaya başlar (Demir & Erdem, 2007, s. 284, 368). Abdalan-ı Rum’dan biri olan XIII. yüzyılda Tunceli’nin Pertek ilçesinde kurduğu zaviyesinde müritleriyle İslamiyet’i yaymaya çalışan Üryan Hızır’ın menkıbesinde Seyyid, seccadesini su üzerine sererek iki rekât namaz kılar sonra seccadesini omuzuna atarak su üzerinde yürümeye başlar (Gülten, 2010, s. 96). *Seyyid Mehemmed Abdal Velâyetnâmesi*’nde hırkasını başına çeken velinin duasının sonucunda gökyüzünden seller boşanır. Her taraf sular altında kalır. Şeyhler seccadeleriyle sular üzerinde gezinmeye başlar (Teberoglu, 1997, s. 26).

Seccadeyi suya sermek motifinde geçen su kavramı başlı başına kült ve mitos özelliği taşır. Eski insan topluluklarının su ile kurduğu ilişkiler veya su algıları günümüzdekenden çok daha farklı, çok daha soyut ve çok daha geniştir. Yaratılış destanlarında ve inanç sistemlerinde su, bütün değişenlerin sıvı hâli maddenin ilk şekli, cisimsizliğin biçimi, evrendeki her şeyin kaynağı ve özüdür. Suyun yüzeyinde yürümek suyun boğuculuk, yok edicilik özelliğini ortadan kaldırmak, maddeler dünyasının koşullarını aşmaktır. İnanışa göre bütün peygamberler su yüzeyinde yürümüşlerdir (Cooper, 1998, s. 188). Suyun üzerinde kalmak aynı zamanda kaynağa geri dönmeyi, olağanüstü bir kaynakla bütünleşmeyi ve oradan yeni bir güç kazanmayı simgeler (Türkmen, 2013, s. 13) Su kozmogonide, mitlerde, ritüellerde, ikonografide her biçimin öncülü, her yaratının desteğidir. Suya batma biçimlerin biçimini kaybedişi iken, sudan çıkış ise yaratılış eyleminin tekrarıdır (Eliade, 2018, s. 216).

Doğu toplumlarının mitolojisinde suya tanrısal ve aşılmaz bir güç olarak bakılmıştır. Gılgamış Destanı su ile başlar. Sümer mitolojisinde Tanrı Sın, Fırat üzerinde Gaffeh denilen yuvarlak bir kayığıyla yol alır. Mısır mitolojisi de hayatı suyla başlatır. Mısırlılar bu olayı tanrı Atum’dan öğrenirler. Atum kaosun sularında yükselen kadim tepelikte tek başınadır (Şen & Erten, t.y., s. 62). Üç büyük din ve Ortadoğu mitolojilerinde Nuh Tufanı’ndan bahsedilmiş olması yine suyun ilahi yönüyle ilgilidir.

Su, Türklerde mukaddes sayılmış, suya büyük saygı gösterilmiştir. Altay Yaratılış Destanı’nda yer ve gökten önce su vardı. (Akman, 2002, s. 4). Talay Han denizlerin ve okyanusların Yayık ise taşan ve kabaran suların tanrısı idi (Ögel, 2002, s. 383). Oğuz menkıbelerinde Korkut Ata seccadesini su üstüne sererek kendisini ölüme karşı emniyete aldığı günlerde, gece gündüz kopuzunda “hayat türküsünü çalmaya devam etmiş ve bu türkü çalındıkça ölüm ona yaklaşmamıştır (Gökyay, 1973, s. CXXXIX).

Türk mitolojisinde suya kutsiyet atfedilerek ona tapıldığı gibi akan sularda gizli bir güç bulunduğuna inanılmış ve sulardan korkulmuş (Türkmen, 2013, s. 18), büyük ırmakları geçenler izinli sayılmış (Ögel, 2002, s. 326), büyük nehirleri geçenlerde büyümlü güçlerin bulunduğuna inanılmıştır. Suların geçilmez olması, çeşitli tehlikeler

barındırması, birçok canlar alması, savaşlarda dökülen kanların sularla birlikte akması bu inancı beslemiştir.

İslamiyet'te su arınmayı ve acınmayı simgeler (Akman, 2002, s. 3). Kur'an-ı Kerim'de onlarca ayette suya temas edilirken insanlar yaratılışın gizemine davet edilir. Bir ayette Allah şöyle buyurmaktadır: “Hem odur ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı, Arş'ı su üstünde idi...” (Kur'an-ı Kerim, 11/7). Arş'ın su üzerinde olması yaratılışın ilk zamanlarında ilahi saltanatın adetsiz cereyan ettiği şeklinde tefsir edilir (Demirağ, t.y., s. 85). Allah'ın akla sığmaz kudretinin suyun üstünde olduğunun belirtilmesindeki gaye yaratılışın olağanüstülüğüne dikkat çekmek, suyun olağanüstü bir nimet olduğunu göstermektir.

Sular çeşitli kerametlerin gerçekleştiği bir sahnedir. Bu sahneye dini bir kavram ve metafor olan seccadeyi dâhil eden İslami tefekkür *seccadeyi suya sermek* tabiriyle İslam öncesi veya İslami dönem başka kültürlerdeki suyla ilgili mit ve hikâyeleri İslami bir örtü serer. Hint ve Zerdüşt mitolojisinde görülen sudan veya ateşten ayakları üzerinde geçme kerameti İslami hikâye ve rivayetlerde seccade ile gerçekleşir. Yine Schimmel'in (2001, s. 208) bahsettiği X. yüzyıla ait Ebû'l-Edyân'ın menkıbesinde bir Zerdüştî ile ateşin üzerinde yürüme konusunda iddiaya giren Ebû'l-Edyân'ın korlar üzerinden geçişi Câmî'nin *Nefahâtü'l-Üns* adlı eserinde bir seccade üzerinde resmedilir.

Klasik Türk şiiri metinlerinde seccadesini suya sermiş olarak vafedilen diğer bir motif de Hızır'dır. İslamiyet'teki Hızır inancı Kur'an-ı Kerim temellidir (Kur'an-ı Kerim, 18/60-82). Buhârî'nin naklettiği hadise göre Hz. Musa, Hızır'ı gördüğünde “Deniz sahilinde yeşil bir yaygı üzerinde” bulunuyordu. Tirmizî'nin naklettiği bir başka hadiste “Ona *el-Hadır* denilmişti; çünkü otları bozarmış kupkuru bir yere oturduğunda orası derhal yemyeşil oluyor ve otlar dalgalanıyordu.” (Ocak, 2019, s. 54-56) denilmektedir. Farklı vesilelerle yaklaşık seksen yerde ismini zikrettiği *Fütûhât-ı Mekkiye* adlı eserinde İbn Arabî, Hızır'dan Efrad'dan bir veli olarak bahseder (Aktı, 2017, s. 5-6). İsminin kökeni konusunda Buhârî ve Tirmizî'nin naklettiği hadise eserinde yer veren İbn Arabî, şehâdet âlemine ait olan Hızır'ın hâkim vasfının hakikatleri başkalaştırmak olduğunu ifade eder (2007 C. I, s. 444). Eserlerinde Hızır'la değişik vesilelerle karşılaştığını dile getiren İbn Arabî, bir keresinde Tunus'un Mersâ şehri yakınlarında gemideyken dolunaylı bir gecede su üzerinde yürüyerek kendisine yaklaşan bir adam görür, adamın ayakları suda ıslanmaz. Adam kendisiyle bir süre sohbet ettikten sonra Allah'ı tesbih ederek birkaç adımda denizi kat eder. Ertesi gün görüştüğü kimseler Hızır'la sohbetinin nasıl geçtiğini sorar. Diğer bir hatırasında salihlerin kerametlerini inkâr eden bir arkadaşıyla okyanus sahilindeki yıkık bir mescide öğle namazını kılmaya gider. Mescitte denizde karşılaştığı adamı görür. Adam mescidin mihrabındaki hasırını alıp yerden yedi kulaç yükseklikte havaya yayarak nafil namazı kılar. Sonradan Hızır olduğunu öğrendiği kişiye yaptığı hikmetini sorduğunda yanındaki inkârcıyı

işaret ederek “... Allah’ın dilediği kimseyle dilediği işi yaptığını öğrensün diye sadece şu inkârcı için yaptım.” cevabını verir (2007 C. II, 84-85).

İbn Arabî’nin eserlerinde Hızır’a dair anlattıkları Hızır’la ilgili dönemin toplumundaki yaygın inanışlara dair pek çok bilgi barındırır. Eserler Hızır’ın sürekli su ve denizle birlikte anılması, ibadet ve Allah’ı tesbihle meşgul olması, ledün ilmüne sahip olması, çeşitli kerametler göstermesi seccadeyi suya sermesi motifine zemin hazırlamış olmalıdır. Ayrıca Bektaşî inancında Hızır’ın on ikinci post olan mihmandar postunun sahibi, bastığı yerlerin yeşerdiğine inanılması motifi besleyen diğer unsurlardır.

1. Seccadeyi Suya Sermek

1.1. Menkıbelerde Seccadeyi Suya Sermek

Velayetnamelerde, *seccadeyi suya sermek* kişiden zuhur eden olağanüstü hâli ifade eder. Takva sahibi olmak, aşılmaz engelleri aşmak, sulara egemen olmak, zamana ve mekâna hükmetmek gibi çağrışımlara zemin hazırlar.

Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş Veli-i Horasânî (HCBV)’de velilerin gösterdikleri kerametlerden biri seccadelerini suya sermeleridir. *Velayetname*’de Sarı Saltık’ın menkıbelerinin anlatıldığı bölümde Sarı Saltık, Kaligra’nın fethi için Rumeli’ye geçerken kutsal emanetlerden olan seccadesini suya sererek yanı aldığı abdallarla denizleri aşar, geçilmez engelleri geçer, çok kısa zamanda uzun mesafeleri kateder:

Üçü bir seccâde üzre gitdiler

Rûmilinden yana ‘azm itdiler

*Vilâyet-nâme-i Hâcî Bektâş Veli*³

Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş Veli’de seccade, su üzerinde durma dışında Hünkâr’ın başka kerametlerinin bir parçasıdır. Hünkâr, seccadesinin altından ihtiyaç sahipleri için altınlar çıkarır, seccadesini serdiği yerde hazineler peyda olur, üzerine seccadesini örttüğü taş hareket eder:

Elin seccâde zîrinden çıkardı

Ki bir keff zer verir cümle bakardı

Nihânî, HCBV, b. 2757

Serpdi seccâdeyi Hünkâr çün i yâr

Oldı altından bir genc âşikâr

Vilâyet-nâme-i Hâcî Bektâş Veli

Kodu seccâdesini ana Bektâş

Buyurdu sirü bi-izn’illah ey taş

Nihânî, HCBV, b. 3406

³ Bu çalışmada örnek olarak kullanılan beyitler elektronik ve basılı kitaplardan, şiir ve beyit numarası gösterilmeyenler ise www.tebdiz.com’dan taranarak elde edilmiştir. Şiir ve beyit numaralarında “Kaynakça”da belirtilen ilgili kaynaktaki sıralama esas alınmıştır.

Hem-ân-dem oldu taş bir esb-i tâzî

Geçirdi sür'aten şîb ü firâzi

Nihânî, *HCBV*, b. 3407

Sarı Saltık'ın menkıbelerinde dikkat çeken hususlardan birisi Türk kültürüne denizin bu menkıbelerde iyice girmiş olmasıdır. Sarı Saltık, İlyas Peygamber'in duasını okuyarak deniz üzerinde yürür, batmaz. Denizlerde, okyanuslarda, adalarda gaza yapar. Sular üzerine seccade sererek hem ibadet eder, hem de karşı sahillere geçer. Ankabil adlı atı da denizde yürür, düşman gemilerini takip eder. Bu menkıbelere kadar Sırderya Irmağı'nın üzerine seccade serilerek namaz kılınırken artık denizlerin üzerine seccade serilmekte ve varılması gereken yerlere velâyet gücüyle ulaşabilmektedir (Alptekin, 2013, s. 16-17).

“Sultan Saltık her gün seyrân iderdi, pîrlük dahı yitişti. Birez sâkin olam diyü oturmuştu, dahı Tuna üzre seccâdesin bırakup ve ol amûd üzerine koyup otırdı. Namâz kıla su üzre giderdi, suya batmazdı. Kâfirler anı gördiler gelüp îmân getirürlerdi. Müslümân olırlardı.” (Akalın, 1990, s. 282).

Dinî, tasavvufî ve ahlakî öğütlerin verildiği hikâyelerden oluşan Ahmed-i Rıdvân'ın Rıdvâniyye isimli mesnevisinde, Rum Kayseri vergi ödememek için Hârûnürreşîd'e üç yüz keşişini yollayarak Müslüman âlimlerle bahse girmeleri talimatını verir. Amacı bahsi kazanarak vergi ve haraçtan kurtulmaktır. Halife durumu İmam Şafî'ye anlatınca İmam, keşişleri Dicle kıyısına götürür ve seccadesini suya sererek üzerinde durur. Seccadenin ıslanmadan su üzerinde durduğunu gören keşişlerin tamamı Müslüman olur:

Saldı su üzre hemân seccâdesin

Gördiler cümle 'ayân seccâdesin

Ahmed-i Rıdvân, *Rıdvâniyye*, b. 1369

Giçüben oturdu ol seccâdede

Olmadı ter pâyda seccâdede

Ahmed-i Rıdvân, *Rıdvâniyye*, b. 1370

1.2. Fars Şiirinde Seccadeyi Suya Sermek

Riya ve kirden arınmış, masivadan el çekmiş, Allah'a büyük bir iman gücüyle bağlı, tasavvufta belli mertebeleri aşmış zatlara atfen Farsça şiirlerde seccadeyi suya serme tabiri geçer.

Nizâmî'ye (ö. 1214) göre saf bir kalple gaybı temaşa eden “yakîn ehli başka bir taifedendir, bizler ayak isek onlar baştır, suya serdikleri seccadelerinin üzerinde dururlar, bal misali saf şarap üzerinde yüzerler.”

Ehl-i yakîn tâ'ife-i digerend

Mâ heme pâyîm ger işân serend

Çün ser-i seccâde ber-âb efkenend

Reng-i ‘asel ber-mey-i nâb efkenend Nizâmî (Enverî, 1381, s. 4049)

Aşk, tasavvuf, hikmet üzerinde yazdığı şiirleriyle tanınan sebkihindi üslubunun büyük temsilcisi Saib’den (ö. 1676) alınan aşağıdaki üç beyitte şair, seccadeyi suya sermek motifini tasavvuftaki bir olgunluk mertebesi ve gösteriş amaçlı yapılan keramet-füruşluk şeklinde beyitlerinde işlemiştir.

Der nihânhâne-i mahvest ibâdetgâhem

Nistem mevc ki seccâde ber-âb endâzem Sâ’ib (Meânî, 1365, s. 419)

“İbadetgâhım gizli bir yokluk mahzenidir; dalgaya benzemem, seccadem suyun üzerindedir.”

Sâ’ib ez-bâr-ı girân-cânî sebük kon hîş-râ

Tâ tevânî hemçü keff seccâde efkenden der âb Sâ’ib (Meânî, 1365, s. 419)

“Sâ’ib, kabarcık misali seccadeni suya serebilmen için canına ağır gelen yüklerden kendini kurtarabilmelisin.”

Her ki seccâde-i hod ber-ser âb endâzed

Hemçü keff der nazar-ı himmet-i merdân pûçest Sâ’ib (Meânî, 1365, s. 419)

“Her kim seccadesini su üzerine sererse, himmet sahiplerinin nazarında içi boş bir köpük hükmündedir.”

İranlı meşhur şair ve mutasavvıf Ferîdüddin Attâr’ın (ö. 1221) *Mantuku’t-tayr* mesnevisinde “Kazın Sorusu” başlıklı hikâyede kuşlar Simurg’a katılması için kaz’la konuşurlar, kaz mekânının sular olduğunu sularda saltanat kurduğunu, zorlu yollara hazır olmadığını kuşlara anlatırken çok defa seccadesini suya serdiğinden bahsederek zühtlüğüyle övünür:

Kerdem her lahza guslî ber-savâb

Bes ki men seccâde efkendem ber-âb Attâr b. 850 (Turan, 2014, s. 252)

“Her zaman sevap üzere gusül alırım; ziyadesiyle seccade suya serdim.”

1.3. Klasik Türk Şiirinde Seccadeyi Suya Sermek

1.3.1. Bir keramet olarak seccadeyi suya sermek

Sevgilinin güzellik unsurlarını, tabiattaki hadiseleri, günlük olayları gözlemleyen divan şairi gördüklerini seccadeyi suya salma keramet ve deyimiyile ilişkilendirerek özgün hayal ve söyleyişler arayışı içinde olmuştur. Nâbî, suya düşerek sürüklenen gül yaprağını gülün seccadesini suya sermesi olarak hayal eder:

Berg-i gül eyledi cereyân cûybârda

Seccâdesin bırakdı suya pârsâ-yı gül

Nâbî, *Divan*, g. 489/9

Nilüfer su üzerinde açan ve suda yüzen bir çiçektir. Gelibolulu Ali, erbainden yeni çıkmış keramet ehli bir dervişe benzettiği nilüferin suya seccade sermesinde şaşılacak bir şey bulmaz:

Bir erbaîn çıkarup geldi bâga nilüfer

N'ola salup suya seccâde kılsa 'arz-ı likâ

Gelibolulu Ali, *Divan*, Tevhid, b. 83

Kandil, bir kap ile içindeki yağ ve fitilden oluşan aydınlatma aracıdır. Kandiller topraktan ve camdan yapılmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın ve Peygamber'in nurundan bahsedilirken kandil müşebbehi kullanılır (Kur'an-ı Kerim 24/35-36; 33/45-46). Kandiller karanlık bastığında yakılır. Şair, karanlık vakitlerde ibadete kalkıldığında kandillerin yakılmasını seccadeyi suya sermek kerameti üzerinden terennüm eder. Kandil alevinin yanıcı sıvı üzerinde hareketi kandilin seccadesini suya sermesi olarak hayal edilir:

Kerâmet ehli degil mi kaçan ki olsa karîb

İbâdete suya seccâdesin salar kandil

Hayâlî, *Divan*, g. 317/2

Tasavvufta ve tarikat çevrelerinde seccadeyi suya sermek eski şeyh ve mürşitlere yakıştırılan bir keramettir. İlahi aşk yolunda erişilen manevi hâlleri ve mertebeleri gösterir. Taşlıcalı Yahya, "Şiir denizinde Yahya hangi anlamı ifade ediyorsa eski velilerin, şeyhlerin seccadeyi suya sermeleri de aynı anlama geliyor." diyerek kendisini över:

Bahr-i nazmındaki Yahyâ gibidür ma'nîde

Suya seccâde salan pîr-i velî şeyh-i köhen

Taşlıcalı Yahya, *Divan*, k. 33/24

Servinin dik ve doğru olması, elif harfine benzemesi, ebcet sayısıyla biri ifade etmesi onun klasik Türk şiirinde sevgiliye benzetilmesine, tasavvufi anlamda vahdetin ve Allah'ın simgesi olarak kabul edilmesine vesiledir. Serviler daha çok su kenarlarında yetişir. Yapraklarını dökmediği için her mevsimde yeşildir. Bu yönüyle zindeliği, hayat vericiliği temsil eden hayat ağacıdır. Servinin bu özelliklerini çağrıştıracak şekilde onu Hızır'a benzeten şair, su kenarında bulunan servinin suya yansıyan gölgesini suya serilmiş bir seccade şeklinde hayal eder:

'Arz-ı kerâmet itmek için sâyeden yine

Seccâdesini suya salar Hızr-vâr serv

Revânî, *Divan*, k. 27/7

Sandılar Hızr salupdur suya seccâdesini

Cûy-bâra düşicek sâye-i serv-i gül-zâr

Azmizâde Hâletî, *Divan*, g.

139/4

Rüzgârın esişiyile su kenarlarında bulunan servinin salınışı, aşağıdaki beyitte secde etmeye hazır bir insan şeklinde tasavvur edilmiştir. Servinin sudaki yansıması seccadeyi suya sermek tabiriyle ifade edilirken beyte tarihi ve mitolojik bir arka plan kazandırılmıştır:

Suya serv-i revân seccâde salmış
Zümürürd levhine bîcâde salmış Ahmed-i Dâ’î, *Çengnâme*, b. 372

Servi her ne kadar Hızır misali seccadesini suya salarak keramet gösterse de sevgilinin boyu karşısında secde etmeye bile layık değildir:

Boyun önünde senün secdeye lâyük olamaz
Hızr-veş ger suya seccâde sala serv-i sehî *Pervâne Bey Mecmuası*, Nazîre-i Şevkî, g. 7433/3

Mimar Sinan'a yaptırılan mimari bir şaheser olan Büyükçekmece Köprüsü, “izhar-ı kudret” terkihiyle Osmanlı devletinin güçlü dönemine ve dönemin güçlü, kudretli hükümdarı Kanuni’ye vurgu yapılarak (Göktaş, 2018, s. 227) aşağıdaki beyte konu edilmiştir. Sultanın yaptırdığı köprü suya seccade seren veliler misali su üzerinde durarak velayet izhar eder:

Zihî izhâr-ı kudret kim suya seccâdesin saldı
Veliler gibi gösterdi velâyet cîsr-i sultânî Taşlıcalı Yahya, *Divan*, k. 16/14

Bursalı Rahmî *Divan*’ında *Malta Seferinde Keştî Vâsfinda Didüğü Gazeldür* başlıklı gazelin ikinci beytinde şair gemileri “Zamanın Hızır’ı olmuş yeşil sancakla deniz üzerinde yürür; onlar yeşil elbisesiyle gazaya giden Haydar’dır.” şeklinde vâsfeder. Beyitte geçen “livâ-yı sebz” Hızır’ın yeşil elbisesini ve seccadeyi temsil eder:

Livâ-yı sebz ile bahr üzre yürür Hızır-ı vakt olmuş
Gazâya ‘azm ider yâ hod yeşil câmeyle Hayderdür Bursalı Rahmî, *Divan*, g. 76/2

Sevgili fiziki özellikleri ve davranışlarıyla güzelliğin ve estetiğin merkezidir. Şairler tabiat, günlük hayat, mitoloji ve tarihten aldıkları hayal ve ilham unsurlarıyla sevgilinin güzelliğini en özgün şekilde tasvir etmeye çalışırlar. Sevgilinin güzellik unsurlarından ilk göze çarpan ve yüz güzelliğini tamamlayan unsur saçtır. Şairlerin sevgilide tahayyül ettikleri saç, rengi itibariyle siyahtır. Saçlar sevgilinin yanak ve dudaklarını kapladığından büyümlü ve efsunludur. Her türlü kerameti gösterebilirler. Muîdî, kâfir olarak nitelediği saçları sevgilinin su gibi parlak yanakları ve ateş rengi dudakları üzerinde görünce bir kâfirin suya seccade serdiğini düşünerek hayretler içinde kalır. Kâfirdeki bu keramet hikmetini merak eder:

Gâh oda salar zülfün seccâde gehî suya
Kâfirden kerâmetler yâ Rab neden olmuşdur Mu’îdî, *Divan*, g. 86/6

Yüz üzerine dökülen saçlar zülüftür. Kemal Paşazade, sevgilinin su gibi parlak yanakları üzerine dökülen zülüflerinin ıslanmamasını, suya seccade serme motifiyle bağdaştırarak büyük bir keramet şeklinde değerlendirir. Muhibbî ise suya serilmiş seccadeye benzetilen saçlar ile imamlık yapan gözleri ilişkilendirerek kerametın kapsamını genişletir:

Âb-1 'izârun üzre seccâde saldı zülfün

İslanmadı ayacı haylî kerâmet ancak Kemal Paşazâde, *Divan*, g. 209/4, s. 227

Seccâde saldı zülfî âb-1 'izârı üzre

Çeşmi imâmet eyler ulu kerâmet ancak Muhibbî, *Divan*, b. 4

Ahmet Paşa, sevgilinin yüzüne dökülen saçlarını, misk kokulu seccadesini keramet gösterisi olarak suya seren bir dervişe benzetir:

Ne kerâmet gösterür gör hırka-pûş-1 zülf-i dost

Oturur âb üzre bir seccâde-i müşğın salup Ahmet Paşa, *Divan*, g. 12/6

Sevgilinin kıvrım kıvrım saçları koku ve renk bakımından sümbüle benzetilir. Aşağıdaki beyitte siyah bir hırka giymiş bir derviş olarak tasavvur edilen sevgilinin sümbül saçları seccadesini suya salarak keramet gösterisinde bulunur:

Bir siyeh hırka geyüb salmış suya seccâdeyi

Gül yüzünde sünbülün halka keramet gösterür Zâtî, *Divan*, g. 194/3

Sevgilinin saçlarının değeri ve yüceliği yüz üzerine dökülmesinden ileri gelir. Saçlar ayva tüylerine ve yanaklara yakın olduğundan kıymet, şeref, rütbe sahibidir. Bunun bilinciyle saçlar su üzerine seccade sermiş bir veli gibi keramet gösterisinde bulunur. Beyitte "halka" kelimesi saçların kıvrım kıvrım oluşu ve insanlar anlamıyla tevriyelidir:

Ne 'âlî-kadrdür zülf-i siyâhun hatt-ı sebzünde

Kerâmet gösterür halka salup âb üzre seccâde Süheylî, *Divan*, g. 319/6

Sevgilinin güzellik unsurlarından bir diğeri hatları yani ayva tüyleridir. Ayva tüyleri siyaha yakın koyu renklidir, birçok beyitte ise yeşil rengeyle tasvir edilir. Yanakta ve dudak kenarında kendisini gösterir. Ayva tüyleri rengi, şekli ve bulunduğu konum itibarıyla çok değişik teşbih ve hayallere konu edilir. Duman, karınca, misk, reyhan, gubar, hâle, çimenlik, sebze, zümrüt, Hızır, ayet, sure, Hindu'ya teşbih edilir. Gençliğin ve güzelliğin gidişine işaret olduğundan ayva tüylerinin siyahlaşp uzaması makbul görülmez (Akkaya, 2018, s. 44). Yanaklar üzerindeki yeşil ayva tüyleri aşağıdaki beyitlerde abıhayat üzerine gölgesini salan ve su üzerinde yürüyen Hızır'a benzetilmiştir:

Sebze hattunı görüp didi Muhibbî haste-dil

Sâye salmış Hızrdur san âb-ı hayvân üstine

Muhibbî, *Divan*, g. 3046/6

Safha-i ruhsâruna geldi ayagın basdı hat

Hızr gibi yürimek ister meger âb üstine

Sehî Bey, *Divan*, g. 236/3

Veliliğin en büyük göstergesi keramettir. Zahit ve sufiler kerametlere büyük önem verirler. Sevgilinin güzelliğini görmezden gelen veya inkâr eden sufiye rint meşrep Revânî sevgilinin ayva tüylerini örnek gösterir. Zira rengi itibariyle Hızır’a benzetilen ayva tüyleri seccadeyi suya yani sevgilinin su gibi yanakları üzerine sermiştir:

Sûfî inkâr idemez hüsnün kerâmâtına kim

Hızr gibi suya salmışdur hatun seccâdeyi

Revânî, *Divan*, g. 448/4

Aynı şekilde Emrî, güzelin saçlarıyla su üzerine seccade saldiğını söyledikten sonra “Eğer zahit, güzelleri inkâr ediyorsa bu keramete ne diyecek?” sorusuyla merakını ifade eder:

Seccâde saldı suya ‘izârında zülfi şeyh

Münkirse ehl-i hüsne ne dir bu kerâmete

Emrî, *Divan*, g. 509/2

Sevgilinin yüzündeki güzellik unsurları birçok keramete sahne olur. Sevgilinin yüzüne dökülen kıvrım kıvrım zülflerini ve yanağındaki ayva tüylerini gören şair, Hz. Musa’nın asasının yılanı dönüşmesi mucizesine, Hızır’ın seccadesini su üzerine sermesi kerametine telmihte bulunur:

Eyledi Mûsî-sıfat zülfi ‘asâsın ejdehâ

Saldı hattun Hızr-veş seccâdesin âb üstine

Kemal Paşazâde, *Divan*, k. 5/11

Tasavvufta saç kesettir. Nefsin terbiyesinde türlü sıkıntıları, aşılması gereken engelleri temsil eder. Saç bir zincir gibi âşığın gönlünü bağlar. Âşık saçlardan geçebilmek için mücadele, riyazet, çilelere göğüs gerer. Âşık saçlardan geçebildiği takdirde veliliğe ve kerametlere daha yakın hâle gelir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin kıvrım kıvrım saçlarında en zahmetli çilelerden geçen gönle, yanaklardaki hatlar su üzerindeki seccade olmuştur:

Ham-ı zülfünde gönül çille-i merdân çıkarur

Hat-ı ‘ârız ana âb üstine seccâde olur

Nev’îzâde Atayî, *Divan*, g. 89/3

Hikemi söyleyişlerle süslediği gazelinde Hayâlî, dünyanın gelip geçici olduğunu, riyazete girip tecrit hırkası giymek gerektiğini söyledikten sonra gönlüne hitaben, hakikat âlemine feyz eriştiği takdirde seccadesini suya salabileceğini söyler:

Âlem-i hâkîye bir feyz erişirse senden

Ebr gibi yürü seccâdeni ey dil suya sal

Hayâlî, *Divan*, g. 320/6

Âşık Çelebi gözyaşı denizine seccade serdiğini, ikiyüzlülük hırkasının artık denize salınması gerektiğini dile getirir:

Saldı çün seccâde ‘Âşık zülfi bahr-i eşküne

Hırka-ı sâlûsi var şimden girü deryâya sal Âşık Çelebi, *Divan*, g. 40/5

XIX. yüzyıl şairlerinden Handî, suya seccade sermek tabirini rahata ermek, huzura kavuşmak, sakinleşmek anlamlarına gelecek şekilde kullandığı aşağıdaki beytinde şarap içip sarhoş olmanın neticesinde rahata kavuştuğunu böylece seccadeyi denize serdiğini ifade eder:

Mey içüp mestâne olmaklıkla buldım râhatı

Şimdi saldım rû-yı bahre mâ-hasal seccâde ben Handî, *Divan*, g. 154/4

1.3.2. Keramet-fürüşluk göstergesi olarak seccadeyi suya sermek

Kerametlere ve olağanüstü olaylara özellikle dini ve tasavvufi çevrelerde ihtiyaç duyulmuştur. Akıl, fikir, mantık ve ilim yönü ağır basanlar kerametlere ihtiyaç duymadığı gibi, bunları kabul etmezler. İbn-i Teymiye’ye göre bazen imanı zayıf ve ihtiyaç içindeki bir müminden, imanını güçlendirmek veya ihtiyacını gidermek için keramet zuhur eder. Bundan dolayı sahabeden çok tabiinde keramet olayları görülmüştür. Tasavvuf ehli ve rint meşrep olanlar kerametlere önem vermekle birlikte kerametlerin ilahi bir tuzak ve sınama olabileceğini düşünerek endişeye kapılır, istemez ve bunu gizlemeye çalışırlar. Mutasavvıfların avamı ve halk ise kerametlerin önemini abartır ve hayran olurlar (Uludağ, 2017, s. 77-78). Rintlikte, Melametilikte ve bazı tasavvufi çevrelerde herkesin içinde keramet göstermek, ibadetini sergilemek riyakârlık ve iddiacılıktır. Bayezid Bistâmî, Rabia ile Hasan Basrî gibi bazı sufi menkıbelerinde suya seccadeyi sermek, su üstünde yürümek, havada uçmak gibi keramet gösterileri keramet-fürüşluk olarak görülmüş bunlara yeltenenler ve hayran kalanlar kınanmıştır. Rint ve zahit karşıtlığının önemli bir motif olarak işlendiği klasik Türk şiirinde âşığın içinde bulunduğu manevi hâller kerametlerden üstün tutulmuş, suya seccade serme gibi zahitlere mahsus hâller keramet-fürüşluk şeklinde değerlendirilerek hafife alınmıştır.

Nev’î, seccadeyi suya salmanın, kerametler göstermenin züht ehline mahsus olduğunu, âşıkların ise ilahi tecellilere şahit olarak mana âlemini seyrettiğini söyler:

Suya batmaz gerçi kim zühd ehlinün seccâdesi

‘Âşıkun gark-ı şühûd olmuş dil-i âzâdesi Nevî, *Divan*, g. 532/1

Ali Şir Nevaî’nin *Nevâdirü’ş-Şebâb* eserindeki bir beyitte, şeyhlerin kerametlerinin kale alınmaması gerektiği şarap ve seccade karşıtlığı üzerinden işlenir. Beyitte “Eğer şeyh suya seccade salarsa, buna şarap üzerindeki çerçöp kadar kıymet verme.” denilmektedir:

Mey üstideki hasça kılma hisâb

Eger su üze salsa seccâde şeyh

Nevâdirü’ş-Şebâb, b. 2

Muhibbî, zahide seslendiği beytinde “Seccadeni suya salsan da rintler nihayetinde sana ve yaptığına çerçöp diyeceklerdir” derken seccadeyi suya salma keramet veya deyiminin zahitlere özgü olduğunu, bu kerametın efsaneden öteye geçemediğini, âşıkların nezdinde bunun bir anlamı olmadığını, çerçöpün de su üstünde batmadan hareket ettiğini söyler:

Zâhidâ su üzre salsan ger bugün seccâdeni

Rind olanlar diyeler sana nihâyet hâr u hes

Muhibbî, *Divan*, 1389/4

Şem’î, zahide “Git şan şöretın seccadesini suya sal” derken tabiri başka bir anlam boyutuyla; “unut gitsin, gözden çıkar, umursama, boş ver” anlamlarına gelecek şekilde kullanır. Şaire göre asıl olan şarap içerek halka keramet göstermektir:

Zâhidâ mey içüben halka kerâmet göster

Yüri seccâdesini nâm-ıla nengün suya sal

Şem’î, *Divan*, k. 7/18

“Ey gönül! Şehrın şeyhi seccadesini suya saldığını söylerse inan ki söylediği gerçektir. Biliyorum ki seccadesini şaraba rehin vermiştir.” şeklinde çevirebileceğimiz bir başka beyitte şair kinayele “seccadeyi suya serme”yi, “seccadeyi şaraba rehin vermek” tabiriyle ilişkilendirmiş ve son derece doğal söyleyişle şeyhin ikiyüzlülüğünü ortaya koymaya çalışmıştır:

Suya saldum dir ise ey dil inan gerçek durur

Rehn-i meydür şeyh-i şehrün bilürüm seccâdesi

Gelibolulu Sun’î, *Divan*, g. 200/3

Nev’izâde Atayî, tuhaf zamanlardan geçildiğini ifade ettiği bir gazelinde, zamanında takvayla seccadesini suya salanların şimdi sofuluğa dair her şeylerini şaraba rehin verdiklerinden bahseder:

Bu demde zühd ile seccâdesini suya salan

Şarâba rehn idüp esbâb-ı zühdi âba virür

Nev’izâde Atayî, *Divan*, g. 39/2

Şarap tasavvufta ilahi aşkı temsil eder, Allah yolunda masıvanın kirlerinden arınmayı, ruhi coşkunuğa kapılmayı sağlar. Şair, zahide deniz üzerine seccadesini salabilmesi için kalbindeki kirleri şarapla yıkamasını tavsiye eder:

Yumayınca zâhidâ bâdeyle levs-i kalbünü

Salabilmezsin bu deryâ yüzine seccâdeyi

Beyânî, *Divan*, g. 849/2

1.4. Modern Türk Şiirinde Seccadeyi Suya Sermek

Seccadeyi suya serme motifine modern Türk şiirinde de karşılaşılır. Fetih ve kahramanlıklarla dolu Türk tarihini konu ettiği şiirinde Yusuf Ziya Ortaç, Rumeli’ye

yapılan akınları seccadeyi suya serme motifıyla anlatırken metinlerarasılığın güzel bir örneğini sergilemiş olur:

Bendim Aydıncık önünden suya seccade salan,

Yakasın Rumeli'nin pençe-i himmetle alan! Yusuf Ziya Ortaç/Mehmetçik

“Abbas” şiirinde Cahit Sıtkı Tarancı, çocukluğunda büyükannesinden dinlediği bir masalda bedbaht bir şehzade ile onun hâline acıyan ak saçlı bir nineden esinlendiğini belirtir. Masalda ak saçlı nine saçından kopardığı iki teli şehzadeye verir. Şehzade zorda kaldığında iki saç telini birbirine sürtünce Abbas adlı bir Arap ortaya çıkarak şehzadenin dileklerini gerçekleştirir. “Abbas” aynı zamanda şairin yedek subaylığındaki emir erinin de adıdır. Şair şiirinde emir eri “Abbas” ile masal kahramanı “Abbas”ı birleştirir. Halk hikâyelerindeki Hızır motifiyile benzer özellikler taşıyan Abbas’tan sihirli seccadeye kırbacı basarak ilk sevgilisini alıp getirmesini ister:

...

Bas kırbacı sihirli seccâdeye

Göster hükmettiğini mesafeye

Ve zamana

Katıp tozu dumana

Var git,

Cahit Sıtkı Tarancı, 1982: 77

Sonuç

“Suya seccade sermek” tabiri zaman içinde farklı anlam boyutları ile edebi metinlere yerleştirilen bir motif ve metaforudur. Türklerin inanç tarihinde atalar kültü, Şamanizm, Budizm, Hristiyanlık, eski İran ve eski Hint dinlerinden ve ağırlıklı olarak İslamiyet’in etkisiyle şekillenmiştir. Tufan inanisinde yeniden doğuşu simgeleyen Nuh’un gemisinin sulara batmayıp felaketten kurtuluşu, eski Hint mitolojisinde suları balık üzerinde geçen tanrı, Şamanizm’de göğe yükselen, havada veya suda yürüyen şamanlar, Hristiyanlıkta su üzerinde yürüyen Hz. İsa vb. olağanüstülükler, İslami bir kavram ve metafor olan “seccade”yle ilişkilendirilerek “seccadeyi suya sermek” keramet ve motifine zemin hazırlamıştır.

Seccade İslamiyet’te namaz ile özdeşleşmiş, akla ibadeti ve takvayı getiren dolayısıyla İslami bir algı oluşturan bir kavramdır. Su ise enginliği, hayatı, kimi zaman dinginliği kimi zaman coşkunluğu temsil eder. Su metaforu seccade metaforuyla bağdaştırılınca telkin edici, coşturucu, motive edici, insanı ve toplumu saran daha güçlü senkretik bir motif ortaya çıkar. Nitekim edebi metinlerde Hızır’ın su üzerindeki seccade üzerinde resmedilmesi, Hızır’ın İslam öncesi veya İslam dışı rivayetlere dayanan hüviyetine İslami bir görünüm kazandırır.

“Suya seccade serme” motifi Türk ve Fars edebi metinlerinde görülen bir tabir olmakla birlikte Türk edebiyatındaki kullanım alanı daha geniştir. Fars edebiyatında *seccâde ber-âb efkend* şeklinde geçen tabir “riyakârca yapılan takvayı terk etmek”, “keramet ehlinin vardığı mertebe”, “evliyaların kerameti ve olgunluğu” anlamlarına sahiptir. Fars metinlerindeki örnekleri Türk edebiyatına göre daha eskiye dayanmakla birlikte Türk edebiyatındaki örnekleri tabirin halk dilinde çok eskiden beri yaşadığını göstermektedir. Özellikle evliya menkıbelerinde, Alevi-Bektaşî velayetnamelerinde, halk hikâyelerinde karşılaşılan tabir; veliden zuhur eden olağanüstü hâli, sulara, zamana ve mekâna hükmetmeyi, aşılmaz engelleri aşmayı ifade eden bir keramet motifidir. Osmanlı Türklerinin Rumeli’ye akınlarını konu alan menkıbelerde büyük denizlerle karşılaşan Türklerin bu inanç motifine menkıbelerde yer vermesi ayrıca dikkate değerdir.

Klasik Türk şiirinin ana eksenini aşk ve sevgilinin güzelliği teşkil ettiğinden seccadeyi suya serme motifi çoğunlukla bu eksen üzerinde şiirlere konu edilmiştir. Şairler tabiattan ve günlük hayattan edindikleri gözlemlerini geleneğin belirlediği çerçevede sevgilinin güzellik unsurlarıyla ilişkilendirirken zülûflerle ayva tüylerini keramet gösterisi olarak seccadeyi suya sermiş olarak tahayyül etmiş, kimi zaman da seccade üzerindeki Hızır’a benzetmişlerdir. Keramete büyük değer veren zahit ve sufilere de sevgilinin bu kerametini göstererek sevgiliyi görmezden gelemeyeceklerini, sevgilinin yüceliğini, âşıkların istikamet üzere olduklarını göstermek istemişlerdir. Sevgilinin seccadeyi suya salması önemli ve değerli görülürken zahitlerin bu türden kerametleri şairler tarafından hafife hatta alaya alınmıştır. Zahitlerin kerametlere düşkünlüklerinin gösteriş merakından ve riyakârlıklarından ileri geldiği şiirlerde işlenmiş, yaptıkları keramet furuşluk olarak değerlendirilmiştir. Tabirin bazı beyitlerde ise anlam çerçevesi genişleyerek ve değişerek “boş vermek”, “gözden çıkarmak”, “rahata ermek”, “sakinleşmek” anlamlarına gelecek şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Kaynaklar

- Akalın, Ş. H. (1990). *Ebü'l-Hayr-ı Rûmî/Saltuk-name*. C. III. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara Türk Dil Kurumu Yay.
- Akdemir, R. (t.y.). Suya seccade salanlar, <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=17188> (e.t. 06.12.2021).
- Akı, S. (2017). İbn Arabî'nin Fütûhât-ı Mekkiyye ve Fusûs'ul-Hikem'inde Hızır kıssası yorumu, *Journal of Religious Culture*. 214, 1-13.
- Akkaya, M. (2018). Dîvan ve halk şiirinde sevgilinin güzellik unsurları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma, *Turkish Studies*. 13 (20), 31-50.
- Akman, E. (2002). Türk ve dünya kültüründe su kültü üzerine düşünceler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 10, 1-10.
- Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî divânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208602/gelibolulu-mustafa-ali-divani.html>
- Alptekin, A. B. (2013). Saltuknâme'de yer alan efsanelerin günümüz sözlü kültürüne yansması. *Milli Folklor*. 12(98), 5-18.
- Avşar, Z. (2017). *Revânî divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196374/revani-divani.html>
- Başpınar, F. (t.y.). *Beyânî divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78363/beyani-divani.html>
- Bilkan, A. F. (2011). *Nâbî, divânı*. C II. Akçağ Yay.
- Boratav, P. N. (1987). Hızır, *İslam ansiklopedisi*, C. 5. 1. Kısım. Milli Eğitim Basımevi, 457-471.
- Cebecioğlu, E. (2009). Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü. Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Cooper, J.C. (1998): An illustrated encyclopedia of traditional symbols, Su maddesi (Eyüp, Akman çev.) (2002), Türk ve dünya kültüründeki su kültü üzerine düşünceler, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 1(10), 1-10. London, 188-199.
- Çakmak, Y. (2012). Sarı Saltık kültü ve Tunceli-Dersim bölgesindeki mirasçısı: Sarı Saltık Ocağı. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 305-337.
- Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahyâ Bey divan*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

- Demir, N., & Erdem, M. D. (2007). *Saltık-nâme*. C. I, II, III. Destan Yay.
- Demirağ, D. (t.y.). Su ve medeniyet. Gencer, M. (ed.) *Suyla gelen kültür*. (s. 8-57). İBB Yayınları.
- Doğanay, A. (1971). *Türkçe deyimler sözlüğü*. Ege Matbaası.
- Doktor Hasan Enverî (1381). *Ferheng-i büzürg-i suhen*. C. 5. Tahran: Suhen
- Eliade, M. (2018). *Dinler tarihine giriş*, (Lale Arslan Özcan Çev.). Alfa Yayınları.
- Erdoğan, M. (2017). *Bursalı Rahmî dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55910,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0>
- Eyuboğlu, İ. Z. (2004). *Türk dilinin etimoloji sözlüğü*. Sosyal Yay.
- Eyüboğlu, E. K. (1975). *Şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Fedai, H. (2003). *Handî dîvânı I/gazeller*. Özyurt Matbaası.
- Gıynaş, K. A. (2017). *Pervâne bey mecmuası*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0>
- Göktaş, M. (2018). Taşlıcalı Yahya Bey divan’ında su, *Ekev Akademi Dergisi*. 22(74), 217-237.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun kitabı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Gülerer, S. (2014). Hacı Bektaş-ı Veli’nin halifelerinden Hacım Sultan’ın hayatı, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*. 4(8), 131-169.
- Günşen, A. (2007). Gizli dil açısından alevilik-bektaşilik erkân ve deyimlerine bir bakış. *Turkish Studies*. 2(2), 329-350.
- Gülten, S. (2010). Üryan hızır menakıbnamesi. *Alevilik - Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 84-103.
- Hadislerle İslâm II* (2020). Özafşar. M. E. vd. (Ed.), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Harmancı, M. E. (2017). *Süheylî dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194364/suheyli-divani.html>
- İbn Arabî. (2007). *Fütühât-ı mekkiyye*, (çev. Ekrem Demirli). Litera Yayıncılık,
- Karaköse, S. (2017). *Nev’î-zâde Atâyi dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0>
- Karavelioğlu, M. A. (2014). *Prizrenli Şem’î dîvânı*. http://ekitap.yek.gov.tr/urun/sem%E2%80%98i-divani_562.aspx?CatId=271

- Kardaş, S. (2018). *Ali Nihanî'nin manzum Hacı Bektaş-ı Veli velayetnamesi*. Grafiker Yay.
- Kaya, B. A. (2017). *Azmizâde Hâlet dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html>
- Kılıç, F. (2017). *Âşık Çelebi dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0>
- Korkmaz, E. (2005). *Alevilik ve bektâşilik terimleri sözlüğü*. Anahtar Kitapları Yay.
- Kozan, A. (t.y.). Suya seccade serenler: Osmanlı kuruluş devrinde dervişler, <https://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/suya-seccade-serenler-osmanli-kurulus-devrinde-dervisler> (e.t. 06.12.2021)
- Kur'an-ı Kerim (2021). *Diyanet İşleri Başkanlığı*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2200/60-61-ayet-tefsiri>
- Meânî, A. G. (1365). *Ferheng-i eş'âr-ı Sâ'ib*, C. 2. Tahran: Müessese-i Mutalaât ve Tahkikat-ı Ferhengî.
- Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe sözlük*. Dağarcık Yay.
- Ocak, A. Y. (2011). Sarı Saltık popüler islâm'ın balkanlar'daki destanî öncüsü (XIII. yüzyıl). Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ocak, A. Y. (2019). İslam Türk inançlarında hızır yahut ilyas kültü. Timaş Yay.
- Ögel, Bahaeddin (1978). *Türk kültür tarihine giriş*. C. III. Kültür Bakanlığı Yay.
- Saraç, M. A. Y. (t.y.). *Emrî dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78368/emri-divani.html>
- Saraç, M. A. Y. (2021). *Kemâl Paşazâde dîvân ve diğer şiirleri*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Saral, İ. T. (2019). Suya seccâde saldım, rumeli'ye geçtim, *Muharip Gaziler*. S. 150, 4-9.
- Schimmel, A. (2001). *İslamın mistik boyutları*. Kabcacı Yay.
- Şen, M., & Erten, A. (t.y.). Mitolojide Su, Gencer, M. (ed.) *Suyla gelen kültür*. (s. 58-80). İBB Yayınları.
- Tanrıbuyurdu, G. (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215366/kalkandelenli-mu39idi-divani.html>
- Tarancı, C. S. (1982). *Otuz beş yaş*. (14. Baskı). Varlık Yay.
- Tarlan, A. N. (1967). *Zâtî divanı*. C. I. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

- Tarlan, A. N. (1992). *Hayâli divanı*. Akçağ Yay.
- Tarlan, A. N. (1992). *Ahmet Paşa divanı*. Akçağ Yay.
- Teberoğlu, H. S. (1997). *Mehammed Abdal velâyetnâmesi*.
- Tekin, G. A. (1992). *Ahmed-i Dâ’î çengnâme*. Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- Tietze, A. (2019). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. Demir, N. & Yılmaz (Ed.). Türkiye Bilimler Akademisi Yay.
- Tulum, M. & Tanyeri, M. A. (1977). *Nev’î divân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Turan, M. (2014). *Şem’î Şem’ullah şerh-i mantıku’t-tayr*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkmen, F. (2013). Yer, yer değilken; su, su idi (Her şey suydı). *Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su*. (s. 13-21). Demir, N. (Ed.). Aski Genel Müdürlüğü Yay.
- Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. Kabalcı Yay.
- Uludağ, S. (2017). *Tasavvuf kültüründe keşif ve kerâmet*. (2. Baskı). Sufi Kitap Yay.
- Yakar, H. İ. (2018). *Gelibolulu Sun’î divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-204115/gelibolulu-suni-divani.html>
- Yavuz, K., & Yavuz, O. (2016). *Muhibbî divânı*. http://ekitap.yek.gov.tr/urun/muhibbi-divani--takim-2-cilt-_604.aspx?CatId=271
- Yekbaş, H. (2020). *Sehî Bey divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273692/sehi-bey-divani.html>
- Yılmaz, N. (2006). *Ahmed-i Rıdvân ve rıdvâniyyesi*, [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- <https://www.e-kutuphane.com.tr/yusuf-ziya-ortac-siirleri/>
- <http://www.tebdiz.com/>
- <https://sozluk.gov.tr/>